

УДК 378.147

Паніотова Д.Ю.*

АНАЛІЗ СТАНУ СФОРМОВАНОСТІ ЗАГАЛЬНОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ШКОЛІ

Статтю присвячено проблемі діагностування стану сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх інженерів в умовах інтеграційних тенденцій. Визначається, що сучасний інженер не може бути професіоналом, який володіє лише технічними знаннями. Окрім технічних, він повинен досконало володіти гуманітарними, загальнонауковими і соціальними знаннями, які інтегруються в його практичну діяльність. Усе більшого значення набувають особистісні характеристики майбутнього професіонала.

Аналіз навчальних програм предметів гуманітарного циклу для підготовки фахівців технічного профілю дозволив зробити попередній висновок про те, що навчально-виховний процес у вищій технічній школі має досить широкі виховні й освітні можливості для формування необхідного рівня загальнокультурної компетентності.

Ключові слова: загальнокультурна компетентність, інженерна освіта, загальна культура, культурологічна складова, інтеграція освіти, інтеграційні форми навчання, інтеграційні знання, уміння, навички.

Перехід до нового, компетентнісного підходу до змісту вищої технічної освіти потребує також і нової системи оцінювання її кінцевого результату. Для того, щоб зробити цій процес більш ефективним, необхідно проаналізувати наявний стан сформованості загальнокультурної компетентності в умовах інтегративних тенденцій.

Мета статті – зробити аналіз стану сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх інженерів.

Обсяг знань, необхідних сучасному фахівцеві, постійно збільшується, хоча термін навчання в університеті є обмеженим, його діяльність за своєю природою є інтегральною. Сучасний інженер уже не може залишатися людиною, якій притаманні лише суто технічні знання. Усе більшого значення набувають його особистісні якості. Сьогодні практично одностайною є думка про те, що ХХІ століття, з одного боку, є століттям високих технологій і широкої інформатизації усіх сфер життєдіяльності людини і суспільства, а з іншого – століттям психології, тобто прагнення людини до максимально повного використання безмежних можливостей свого мозку [4].

Гуманізація освіти, що покликана формувати цілісну картину світу, духовність, культуру особистості і планетарне мислення, повинна сприяти реформуванню освіти в напрямку пріоритетного розвитку якостей особистості, здатної до самовдосконалення та адаптації в сучасних та майбутніх умовах [2, с. 36].

Проблеми застосування інтерактиву в навчальному процесі були в центрі уваги таких дослідників, як О. Єльнікова, Г. Коберник, О. Комар, Т. Кравченко, Т. Крайня, Г. Кривчикова, В. Мельник, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун та інш., які обґрунтовують доцільність особистісно орієнтованого підходу із застосуванням інтерактиву для посилення ефективності процесу навчання.

Тема є актуальною для навчально-виховного процесу технічних вищих навчальних закладів, де гостро стоїть проблема гуманізації технічних дисциплін, комунікативної компетенції студентів, їх практичних навичок самостійно здобувати знання [1].

Для того щоб зробити процес формування загальнокультурної компетентності більш ефективним, підвищити мотивацію майбутніх інженерів до вивчення гуманітарних дисциплін, ми проаналізували галузеві стандарти підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» таких напрямків підготовки, як ІТ-технології, комп'ютерні науки, екологія, охорона навколишнього середовища та збалансоване природокористування.

* © Паніотова Д.Ю.*

За освітньо-кваліфікаційними характеристиками рівня «бакалавр», соціально-особистісні компетенції виражаються у розумінні та сприйнятті етичних норм поведінки відносно інших людей і відносно природи; в особистісній компетенції до самовдосконалення; у здатності до ефективної комунікаційної взаємодії; у здатності забезпечити виконання норм законодавства України відносно інтелектуальної власності та свідомого її застосування для захисту прав та економічних інтересів колективу на інтелектуальну власність; у здатності забезпечити (чи організувати) ефективну діяльність з охорони праці, пожежної безпеки та цивільного захисту в підпорядкованому структурному підрозділі підприємства. Професійна освіта передбачає оволодіння загальнонауковими, інструментальними та професійними компетенціями (загальнопрофесійними та спеціалізовано-професійними) тощо.

Аналіз навчальних програм засвідчив, що зміст професійно-технічної освіти передбачає відбір такої системи знань, на основі якої соціокультурний світогляд особистості майбутнього фахівця набуває нового якісного рівня і дає змогу швидко змінювати себе, адаптуватися до нових умов і вимог професійної діяльності та передбачає перехід до моделі професійного розвитку фахівця, орієнтованої на формування в робітника умінь аналізувати технологічні ситуації, самостійно приймати рішення і виробляти критерії оцінювання результатів власної діяльності. Така модель забезпечує динамічність професійності на відміну від раз і назавжди набутої кваліфікації. Тобто ринковий характер розвитку економіки зумовлює необхідність забезпечення підготовки кваліфікованих робітників, які володіють комплексом взаємопов'язаних компетенцій і професійно важливих якостей (самостійність, організованість, комунікативність, саморегуляція, відповідальність, творчість, здатність до самоконтролю, рефлексія, працездатність, соціально-професійна мобільність, толерантність тощо) [3].

Однак аналіз змісту робочих програм бакалаврата показав, що недостатня увага приділяється формуванню вмінь творчо вирішувати культурологічні проблеми.

Культурологічна складова змісту професійно-технічної освіти майбутніх фахівців передбачає наповнення освітньо-виховного процесу культурними складовими майбутньої діяльності, що сприятиме їхньому культурному розвитку й саморозвитку, – зокрема такими системоутворювальними культурологічними поняттями, як культура, національна культура, художня творчість, норми, цінності, культурна діяльність, культурні традиції тощо. Вона спрямована на розвиток їхніх індивідуальних особливостей і можливостей, а також сприяє формуванню свободи вибору й культурного самовизначання на основі прийняття культурних і соціально-значущих цінностей. Культурологічний підхід до підготовки майбутніх фахівців є основою їх творчої самореалізації в професійній діяльності, адже творчість має бути присутня в будь-якій професійній діяльності, а особливо в тій, що передбачає створення не масової, а індивідуальної продукції [3, с. 75-76].

З метою з'ясування існуючого стану сформованості загальнокультурної компетентності майбутніх інженерів було проведено пілотажне дослідження (2012-2014 рр.) серед студентів вищих технічних навчальних закладів м. Донецька (опитано 842 студента і 35 викладача).

На цьому етапі дослідження використовувалася методика опитування, тестування, спостереження за навчально-виховним процесом в умовах інтегративної єдності гуманітарних і технічних дисциплін. Основними завданнями були: дослідження розуміння сутності поняття «загальнокультурна компетентність», усвідомлення майбутніми інженерами необхідності оволодіння цією компетентністю, підвищення рівня загальної культури майбутнього фахівця, шляхів її формування в умовах інтеграції вищої технічної освіти; з'ясування ускладнень студентів, які мають технічний тип мислення, та викладачів технічних і спеціальних дисциплін у процесі вивчення

гуманітарних метапредметів; визначення факторів, які підвищують ефективність формування загальнокультурної компетентності.

Так, загальнокультурну компетентність респонденти окреслюють як наявність знань гуманітарних дисциплін, які є базовими для галузі культури, й уміння використовувати ці знання в майбутній професійній діяльності – 25 % опитаних; рівень розвитку загальної культури, необхідний для успішного здійснення інженерної діяльності – 26 % опитаних; уміння організувати професійну комунікацію – 37 % опитаних; повагу, взаєрозуміння, порядність у професійних взаєминах – 12 %. Як бачимо, студенти здебільшого мають уявлення про загальнокультурну компетентність. Значна частина (26 % опитаних) ідентифікує загальнокультурну компетентність із рівнем сформованості професійної комунікації, не називає такі складові загальної культури, як тактовне ставлення до співрозмовника, здатність слухати, грамотність, мовленнєвий епітет.

Викладачі дали таке визначення загальнокультурної компетентності: уміння організувати свою професійну діяльність на основі загальної культури (75 % опитаних); високий рівень сформованості культурологічних знань, які допомагають у вирішенні професійних завдань та у процесі виконання службових обов'язків (25 % опитаних). Отже, викладачі вказали, що загальнокультурна компетентність є однією з найбільш важливих особистісних характеристик майбутнього інженера.

З метою з'ясування практичного стану проблеми формування загальнокультурної компетентності в навчально-виховному процесі технічного університету в період проведення дослідження були відвідані 12 занять викладачів гуманітарних, технічних і спеціальних дисциплін. Особливу увагу приділяли такому компоненту загальнокультурної компетентності, як культура професійного спілкування. Було відвідано заняття з дисциплін гуманітарного циклу, які безпосередньо впливають на цей компонент загальнокультурної компетентності (українська, російська та іноземна мови).

Після відвіданих занять проводились бесіди з викладачами лінгвістичних дисциплін, було організовано конференція «Культурологічна підготовка інженера: проблеми, пошуки, рішення». Аналіз отриманих результатів дав можливість зробити узагальнювальні висновки та скоригувати зміст навчальних предметів з урахуванням формування загальнокультурної компетентності.

Викладачі також констатували, що при трансляції знань лінгвістичних дисциплін потрібно враховувати не тільки методику їх викладання, але й психологічні основи цього процесу, пов'язані з умінням мотивувати майбутніх інженерів на пізнавальний рефлексивний інтерес до цих дисциплін. Оскільки діяльність у галузі загальної культури передбачає обмін ідеями, інформацією, змістом, то однією з серйозних психологічних проблем навчання лінгвістичних дисциплін є необхідність навчати не тільки термінів і правил, але й способу формування і формулювання думки, змістовно-логічних зв'язків.

Під час інтерв'ю використовувалась система підготовлених запитань, важливих для такого дослідження. Анкетування проводилося у вигляді письмового опитування. Найчастіше викладачі та студенти визначали роль інтегративних форм навчання, які значно уможливають організацію самостійної діяльності, створюючи умови для її активізації, стимулюють прагнення до самоосвіти. 32,8 % респондентів-викладачів відзначили важливість застосування інтегративних форм навчання (проблемні завдання, проблемні ситуації, ігрові форми, інтегративні курси, лекції, семінари, проекти, ділові й рольові ігри тощо).

Також було запропоновано студентам внести свої пропозиції щодо вдосконалення форм навчальної діяльності під час здійснення інтеграції гуманітарної та технічної складової професійної освіти. 75 % опитаних студентів підкреслили важливість таких інтегративних форм, як самостійна робота над проектом, проблемне викладання матеріалу викладачем, рішення пізнавальних задач, організація інтернет-конференцій, метод case-study.

Визначимо, що необхідною умовою фундаменталізації загальноінженерної підготовки з метою формування у свідомості майбутніх спеціалістів технічного профілю цілісних систем взаємопов'язаних професійних знань, умінь і навичок, а також професійно значущих якостей особистості є підготовка до професійної комунікації (О. Каверіна). Але в навчально-виховному процесі вищого технічного навчального закладу недостатньою мірою забезпечується змістова єдність лінгвістичних і технічних дисциплін; лінгвістична модель не стає складовою всього комплексу гуманізації. Тому у відповіді на питання «Як використовуються потенційні можливості лінгвістичних дисциплін у процесі формування загальної культури майбутнього фахівця?» студенти дали такі відповіді: неповною мірою використовується єдність теоретичної підготовки з практичним матеріалом для кожної спеціальності – 73 % респондентів; програма підготовки з лінгвістичних дисциплін містить недостатню кількість тем, що пов'язані з культурними традиціями країн мови, яку вивчають, – 46 % респондентів; в умовах здійснення міжкультурної комунікації недостатньо використовуються інтегративні технології, необхідні для включення в діалог культур, – 36 % респондентів.

Щодо вияву загальної культури у взаєминах, то студенти оцінили їх досить критично. Зокрема, 70% опитаних зазначили, що виявляють загальну культуру у взаєминах завжди, біля 40% опитаних проявляють загальну культуру іноді, залежно від обставин, ставлення до конкретної людини.

Слід зазначити, що педагоги вказують на низький рівень сформованості загальної культури в майбутніх інженерів, що виявляється перш за все у культурі спілкування, наявності проблем і ускладнень у спілкуванні, недостатньому рівні сформованості культури професійної комунікації. Студенти також критично оцінюють рівень сформованості своєї загальної культури, зокрема культури спілкування та професійної комунікації. Так, дослідження показало, що у взаєминах між студентами не вистачає готовності бути рівноправним партнером у спілкуванні, партнером із правом на власну точку зору, готовності до суб'єктно-суб'єктних відносин.

Палітра внутрішніх суб'єктивних факторів є досить великою, а саме: відсутність позитивної мотивації у студентів до вивчення гуманітарних дисциплін, в дійсному педагогічному процесі неповною мірою використовуються внутрішньопредметна та міжпредметна інтеграція гуманітарних дисциплін; відсутність певних психолого-педагогічних умов, які сприяють розвитку творчої особистості майбутнього інженера, стимулюють його творчу активність, полегшують подолання психологічних бар'єрів (закон фасилітаційного режиму, педагогічного впливу С. Сисоевої); відсутність налаштованості викладачів на використання інтегративних форм і методів навчальної діяльності; відсутність у технічних університетах системної роботи з розвитку загальнокультурної компетентності майбутніх фахівців.

Як показали результати дослідження наявного стану сформованості загальнокультурної компетенції майбутніх інженерів, студенти мають недостатньо ґрунтовні знання щодо загальної культури та основних складових загальнокультурної компетентності особистості.

Таким чином, аналіз досвіду професійної підготовки фахівців технічного профілю показав, що основа знань із гуманітарних предметів недостатньо використовується у їх підготовці, не враховується інтеграція культурологічних, психолого-педагогічних і мовно-комунікативних знань з урахуванням специфіки професійної підготовки інженерів, яка відбивається в окремих темах культурології, вивченні галузевої психології та педагогіки, а також професійної термінології та ділового спілкування. Саме тому порушена у статті проблема потребує подальшого дослідження.

Література

1. Балл Г. О. Психологічні аспекти гуманізації освіти: [книга для вчителя] / Г. О. Балл; [за ред. Г. О. Балла]. – Рівне, 1991. – 168 с.

2. Каверіна О. Г. Інтегративний підхід до формування готовності студентів вищих технічних навчальних закладів до професійної комунікації: [монографія] / О. Г. Каверіна. – Д.: ООО Фирма Друк-Инфо, 2009. – 275 с. – [МОН України. АПН України. Ін-т пед. освіти і освіти дорослих / за ред. П. В. Стефаненко].
3. Радкевич В. О. Дидактичні підходи до вибору і структурування змісту професійної освіти / В. О. Радкевич // Зб. наук. пр. [редкол.: І. А. Зязюн (гол. ред.) та ін.]. – Вип. 26. – Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер», 2010. – С. 72-77.
4. Романовський О. Г. Сучасна філософія освіти як методологічна основа управлінської підготовки гуманітарно-технічної еліти / О. Г. Романовський // зб. наук. пр: науково-методичний журнал [педагогічні науки]. – Т. 28. – Вип. 15. – Миколаїв: МДГУ ім. П. Могили, 2003. – С. 13-18.

Паниотова Д. Ю.

АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ СФОРМИРОВАННОСТИ ОБЩЕКУЛЬТУРНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕРОВ В СОВРЕМЕННОЙ ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Статья посвящена проблеме диагностирования состояния сформированности общекультурной компетентности будущих инженеров в условиях интегративных тенденций. Отмечается, что современный инженер не может быть профессионалом, который владеет только техническими знаниями. Помимо технических, он должен в совершенстве владеть гуманитарными, общенаучными и социальными знаниями, которые интегрируются в его практическую деятельность. Все большее значение приобретают личностные характеристики будущего профессионала.

Анализ учебных программ предметов гуманитарного цикла для подготовки специалистов технического профиля позволил сделать предварительный вывод о том, что учебно-воспитательный процесс в высшей технической школе имеет достаточно широкие воспитательные и образовательные возможности для формирования необходимого уровня общекультурной компетентности.

Ключевые слова: общекультурная компетентность, инженерное образование, общая культура, культурологическая составляющая, интеграция образования, интегративные формы обучения, интегративные знания, умения, навыки.

Paniotova D. Y.

CURRENT SITUATION ANALYSIS OF THE THE FUTURE ENGINEERS IN THE HIGHER SCHOOL CULTURAL COMPETENCE STATE OF FORMING

The article is devoted to the diagnostics of the future engineers' cultural competence state of forming in the integrative tendency context. It has been stated that a modern engineer should be a professional obtaining not only technical knowledge. Except for it, he is supposed to perfectly possess knowledge in the Liberal Arts, Sciences and Sociology spheres, due to which he can be integrated into practical activities. The importance of the personal traits is a must, in demand.

The analysis of the Liberal Arts subjects pre-service Curriculum for technical staff allows to make a preliminary conclusion, that the Higher technical establishments educational process provides future specialists with a wide range of educational opportunities for the demanded level of their general culture competence.

It was also marked that the professional competence of a future engineer is an integrative characteristic including general, cultural, socio-cultural, psychological organizational-managing, linguistics substructures.

Aimed at the analysis of the existing state of the general competence formation of a future engineer the pilot investigation among the Donetsk National Technical University students has been carried out (842 students involved).

At this stage the testing methods an interview and teaching process observation have been used in the integrity unity conditions of liberal and technical disciplines.

As for the investigation results, the students-trainees don't present an appropriate level of the general cultural knowledge and its main components. For the majority of students culture is not the

behavior regulator. The future engineers don't obtain the formed integrative Liberal Arts knowledge and skills.

Keywords: general cultural competence, engineering education, general culture, cultural component, integration of technical education, an integrative form of teaching, integrative knowledge and skills.

Рецензент: Жорова І.Я.

УДК 37(09)»19»+372(09)

Пантюк Т.І.*

СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА-ВИХОВАТЕЛЯ ЯК ОСВІТНЯ ДЕТЕРМІНАНТА ПІДГОТОВКИ ДИТИНИ ДО ШКОЛИ

У статті проаналізовано та обґрунтовано питання фахової підготовки педагога-вихователя. Розглянуто проблеми підготовки дитини до школи під керівництвом педагога на ґрунті принципів демократизму, гуманізму, емоційності, урахування вікових та індивідуальних особливостей. Визначено сутність та специфіку професійної компетентності вихователя дошкільного навчального закладу. Проаналізовано такі компетенції вихователя дошкільного закладу, як оздоровчо-профілактична, діагностико-прогностична, планувальна, навчально-розвивальна, виховна, комунікативна, просвітницька, організаційно-педагогічна, контрольна. Акцентовано увагу на особливій ролі дошкільного періоду розвитку в процесі становлення особистості.

Ключові слова: підготовка педагога-дошкільника, компетенції, етапи професійного зростання, виховання, дошкільний заклад, підготовка дитини до школи.

Умови сьогодення вимагають кардинального оновлення змісту та шляхів фахової підготовки вихователя дошкільного закладу з огляду на специфіку трансформації суспільства у бік інформатизації, інтеграції, гуманізації, підвищення вимог до особистісного зростання людини. Одним із пріоритетних напрямків розвитку дошкільної освіти є підготовка дитини до школи, тому пошук шляхів оновлення змісту цього процесу й удосконалення його технології вимагає злагоджених, науково обґрунтованих пошуків учених-педагогів та фахівців-практиків. Закономірним є оновлення і підвищення вимог до педагога-вихователя як одного із ключових суб'єктів процесу підготовки дитини до школи.

Активна розбудова українського дошкілля викликала до життя низку наукових праць, автори яких роблять спроби чітко визначити мету, шляхи, завдання, форми та способи такої організації навчально-виховного процесу та створення розвивального середовища у дошкільлі, де особистісні цілі та якості маленького громадянина пройдуть процес становлення якнайуспішніше. Глибоким науковим і прикладним потенціалом у цій сфері визначаються наукові роботи Л. Артемової, І. Беха, А. Богуш, Т.Бондаренко, Н. Гавриш, Н. Глухової, А. Гончаренко, Л. Долинської, О. Кононко, К. Крутій, С. Кулачківської, С. Ладивір, М. Машовець, З. Плохій, Т. Поніманської, О. Савченко та ін.

Метою нашої статті є дослідження процесу фахового та особистісного становлення педагога-вихователя як важливої освітньої детермінанти підготовки дитини до шкільного навчання.

Суттєвою відмінністю сучасного дошкілля поряд із його історичною ретроспективою є те, що кардинальні зміни торкнулися як суспільного життя у всіх його вимірах, так і окремої особистості: «Сучасні діти дошкільного віку живуть у динамічному середовищі, яке постійно розвивається. Їхніми характерними рисами стають: висока емоційна чутливість, розумова активність і обізнаність у більшості

* © Пантюк Т.І.*